

Den første brannstasjonen i Sør-Aurdal.

Av Anette Hougsrud

Ved E-16 like sør for kirken i Begnadalen står et rart lite hus. Det har vanlige dører og vinduer, men bak er påbygd et høyt tårn. Dette er den første brannstasjonen i Sør-Aurdal. I det høye tårnet ble brannslangene hengt opp etter bruk for å tørke.

Den første brannstasjonen i Sør-Aurdal.

Begnadalen Brannvernlag

Sommeren 1944 ble Erik H. Thorsrud, Mikkel E. Stensrud og O. Tollefsen i Begnadalen enige om å arbeide for å skaffe en motorbrannsprøyte.

Brannberedskapen var dårlig og behovet for brannvernutstyr har nok vært stort.

Ole Tollefsen sto for innsamling av penger og det "lykkedes over all forventning" for det kom inn ganske fort 3 585 kroner.

I mars 1945 ble et styre på 5 mann nedsatt for å arbeide med brannvernsaken og den nystiftede foreningen kalte seg "Begnadalen motorbrandsprøite", men skiftet navn til "Begnadalen Brannvernlag" året etter. Karene så vel at det trengtes mer enn en motorbrannsprøyte og utvidet saken til å gjelde også annet brannvernutstyr. I tillegg til de 3 stifterne ble Sigurd Granheim og Ola

Rustebakke med. Det sies at Erik Thorsrud og Sigurd Granheim var livredde for brann og derfor ivrige i dette arbeidet.

Sigurd hadde kontakter overalt og for de innsamlede midlene kjøpte han ny stor motorbrannsprøyte, type Goliat, og 500 m linslanger og annet utstyr. Han kjøpte også et brannseil som heldigvis aldri ble brukt. Alt ble plassert i bakeriet på Sørum, der det fra før sto noe gammelt brannvernutstyr. Bakeriet var varmt og egnet seg derfor for oppbevaring av utstyret. På Sørum bodde brødrene Georg og Gudbrand Sørum som begge hadde lastebiler og disse ble brukt under brannutrykning. Dette var en praktisk løsning for det var ikke så mange som hadde lastebiler på den tida.

Brannhaken som ble brukt under kirkebrannen i Begnadalen.

Tidligere hadde de fleste gårder egne store og små brannhåndpumper. Til venstre firemannspumpe, til høyre enmannspumpe.

Brannstasjonen

Brannvernlaget bestemte seg for å bygge brannstasjon og å kjøpe brannbil i 1947. Laget holdt basarer, samlet inn penger, tagg materialer og organiserte dugnader for å få dette til. Basaren i 1948 hadde sykkel som hovedgevinst, det var servering av kaffe og øl og det var dans med levende musikk.

Brannvernlaget gikk til Oppgar`n Tollefsrud og spurte om å få tomt der.

Granheim var sentret i bygda, så det var naturlig å bygge brannstasjonen der.

Ingeborg Sætrang eide den gang Oppgar`n og hun ga gratis tomt. Gavebrevet på tomta er datert 13 juli 1950 og det ble tinglyst hos Sorenskriveren og Lensmann Strømsæter har underskrevet som vitne. Lensmennene hadde ansvar for

brannforsikringen, Brannkassa, den gangen, så Strømsæter har nok sett at dette var et viktig tiltak. Han skriver til Brannvernlaget at han har ordnet det formelle ved byggingen (alle papirene) og at ”dette skal være mitt beskjedne bidrag til det ypperlige tiltak at jeg har besørget ordningen av vedlagte dokument. Mye er det ikke, men det kommer fra hjertet”.

I tillegg til penger og materialer laget hadde skaffet selv fikk det et lite tilskudd fra kommunen og Brannkassa slik at byggingen kunne begynne. Byggekomiteen besto av E. H. Grimsrud, Arne Gjerdalen og H. M. Sørum. Dette var like etter krigen og knapt med varer, så for å få kjøpt alt en skulle bruke måtte en søke forsyningsnemda. Nemda har innvilget alle søknadene.

Alt arbeid ble gjort på dugnad. Gulvet ble støpt og veggene ble satt opp av blokker. En brannstasjon måtte jo være mest mulig brannsikker! Tårnet ble imidlertid satt opp i treverk, og det er ca. 14 meter høyt. Øverst i tårnet var en bjelke som de 25 meter lange slangene ble hengt over. Over bjelken hang lange tau som ble festet til de våte slangene og så ble slangene dratt opp. På den måten slapp en å klatre opp for hver slange. Var vannet i slangene frosset til is, måtte de tines opp i verkstedet til Sigurd Granheim før de ble hengt opp, for det var ingen oppvarming i brannstasjonen. Asbjørn Munkelien, som arbeidet i verkstedet til Sigurd Granheim, skar ut ”den røde hane” av ei jernplate og etter pussing og maling ble den satt opp på mønet. Yttertaket er av bølgeblekk og er fremdeles solid og tett.

Inni tårnet, sett nedefra og rett opp.

Den røde hane sto på mønet, men fulgte med til den nye stasjonen.

På tårnet står årstallet 1950.

Brannbil nr 1

Sigurd Granheim var den drivende kraften i Brannvernlaget. Han søkte om og fikk kjøpetillatelse på lastebil og 4 karer dro til Voss for å handle. De fire var foruten Sigurd Granheim, Asbjørn Munkelien, Lars Sætrang og Elmenhorst (bilsakkyndig på Gjøvik og venn av Sigurd). På Voss var det salg av utstyr som tyskerne og engelskmennene hadde etterlatt seg etter krigen. Karene fikk anvist hvilken bil de skulle ha, en Morris 43-modell lastebil med pressenningshytte. Men da de skulle kjøre virket ikke styringen. Asbjørn la seg under bilen og konstaterte at parallellstaget var borte. Men karene visste råd. De la seg under nabobilen, som var maken, og skrudde av parallellstaget på den! Dermed hadde de skaffet seg de nødvendige delene. Men de måtte skru og mekke litt før bilen var kjørbar. Dette tok tid og derfor ble det to overnattinger på turen. Den første på det flotte Fleischers Hotell der karene riktig koste seg om kvelden, mens den andre ble på et billig misjonshotell.

Lyset på bilen var heller ikke i orden så hjemturen måtte foretas i dagslys. Men de måtte gjennom noen mørke tunneler og da gikk Lars foran og sparket i grusen og gjorde tegn til sjåfør Munkelien hvor veien gikk.

Vel hjemme igjen kjørte de bilen inn i det nye verkstedet til Sigurd og bilen ble gått over og gjort i stand til brannbil, før den ble parkert i den nye brannstasjonen.

Utstyret som hadde stått på Sørum ble nå flyttet over til det nye huset. Den store nye pumpa ble plassert på bilen sammen med ei lita pumpe til å ta med seg ved skogbrann. Den "lille" hadde DKV-motor og var så tung at 4 mann måtte til for å bære den. Derfor ble den fort skiftet ut med ei pumpe med Volkswagenmotor. Den var mye lettere. Brannutstyret ellers på bilen var slanger, redskap, langstøvler og div. annet utstyr. Det kan også nevnes at det alltid lå sigarettpakker i brannbilen. Det var stort behov for mange å ta seg en røyk, etter at branner var slukket! Ellers var matforsyning og ikke minst drikke viktig når det var utrykking på brann. Det skulle en del organisering til og dette tok Sigurd seg av for det meste.

Lars bodde i Oppgar`n og var dermed nabo til brannstasjonen. En gang i uka var han der og kontrollerte stasjonen. Han startet bilen for å forsikre seg om at alt var i orden. Han brukte sveiva til startinga for ikke å belaste batteriet. Var det fryktelig kalt hendte det at han satte en ovn under bilen.

Han opplevde aldri tyveri eller hærverk på stasjonen, enda nøkkelen hang ved siden av døra.

Brannbil nr 2

Morrisen var driftsikker og den hadde ikke gått mange mil da den ble byttet ut med en Mercedes Unimog i 1959. Morrisen hadde bare bakhjulstrekk, mens Unimogen hadde firehjulstrekk, den var lavt giret og hadde reduksjonsgir. Den var mye bedre egnet til å ta seg fram på dårlige veier og ulendt terreng og ikke minst på skogbranner egnet den seg bra. Men Unimogen var ikke alltid så

driftsikker. Da Begna Bruk brant i 1965 måtte bilen taues med en traktor til brannstedet. Og toppfarten var heller ikke stor. Det hendte at brannmannskapene syklet fortere enn bilen kjørte.

Unimogen var den eneste i sitt slag her i landet da den ble kjøpt i 1959. Den var laget som brannbil med tank og pumpe og den var rød. Firmaet som solgte den, Mercedes, Bertel O. Steen, lånte den tilbake første sommeren for å vise den fram på den store Ekebergutstillingen i 1959. Brannmannskapet syntes det var ergerlig at den nye, fine bilen måtte tilbake til Oslo en hel måned, men de var samtidig litt stolte av det.

Den første brannbilen så slik ut, en Morris 43-modell.

Brannannskap

Alt mannskap var frivillige som kastet fra seg det de hadde og dro på brann når alarmen gikk. Det var en selvfølge den gangen at alle skulle hjelpe til, det ble sett på som en borgerplikt.

Ved brann ringte telefondama på sentralen rundt og kalte ut mannskap etter ei liste hun hadde. Lars Sætrang var ofte førstemann ved bilen og rykket ut med den. Mannskap ellers dro direkte til brannstedet, men det var ofte for seint til å kunne redde det som brant sier Lars. Han var med på utrykningene til brannen på Breidablikk, kirkebrannen i Begnadalen og låvebrannen både på Søndre Hougsrud og i Dokka. Han var også med da hovedhusene på Nes gård og Vestre Holte brant. Selv om de husene som brant ikke kunne reddes ble de andre husa på stedene reddet. Lars forteller at hvis ikke brannmennene hadde pøst på vann på nabohusa så hadde disse brannene gitt atskillig større tap. I Dokka var malingen på hovedhuset bare bobler og den rant nedover, så varmt var det. Men takket være mye vann ble bolighuset reddet.

Gressbranner var det mange av og rekorden var 3 utrykninger på samme dag. For det meste var raking og bråtebrenning om våren årsaken.

Selv en brannmann kan ikke få gjort stort når flammene har fått tak.

Skogbrann

Skogbranner har det vært mange av. De aller fleste forårsaket av lynnedslag eller kvist/tre som blåste på elektriske linjer og kortsluttet trådene. Ved en storbrann i Øyvassfaret i 1950-årene ble militært mannskap satt inn for å slukke brannen. Slike store skogbranner kunne vare i mange dager og ble fort en for stor oppgave for de lokale brannmannskapene. I en annen skogbrann for noen år siden skulle 2-3 mann holde vakt om natta så ikke brannen skulle blusse opp igjen. Det var sent på høsten og kara la seg ned i soveposene. Men da det begynte å snø kraftig utpå natta, da pakket de sammen og dro hjem.

Sigurd Granheim drev busselskap og ved skogbrann kjørte han buss for at folk skulle sitte på innover åsen. Men Sigurd var som oftest veldig tidlig ute, så det var ikke så mange som rakk fellesskyssen.

På Skjellingshovde var det et brannvaktårn med vakt fram til 1967. (Tårnet står ennå). Fra tårnet kan en se over store skogområder. Vakta i tårnet hadde telefonkontakt med bygda for å kunne vasle brann. I dag skjer overvåkningen med fly.

Før var det ganske vanlig å brenne hogstflatene etter flatehogst. Da var gjerne noen fra brannmannskapet med for å ha kontroll på brannen. Lars har ennå påtenningsutstyret.

Brannvaktårnet på Skjellingshovde.

Skogbrann på Svartfjellkollen i Garthus.

Nye lover om brannvern.

Brannstasjonen med bil og mannskap dekket hele kommunen pluss Nes i Ådal de første åra. Men i 1956 skjedde store forandringer i brannberedskapen i Norge. Kommunene ble pålagt å ha brannvernutstyr, alarmsystemer og brannmannskap til å kalle ut. Brannstasjonen i Begnadalen var fullt ut brukbar etter de nye forskriftene. På Bagn ble det opprettet et lokale der noe brannvernutstyr ble samlet.

Siden det var kommunen som nå skulle ha ansvaret for brannvern og beredskap overtok kommunen brannstasjonen i Begnadalen den 4 september 1958. Prisen var kr. 19 000,- (kr. 5 000,- for tomte og huset og kr. 14 000,- for bil og utstyr). På den tiden var M. E. Stensrud formann i Begnadalen Brannvernlag. Laget holdt igjen 1000 kroner for sikkerhets skyld, og resten ble fordelt med 12 000,- kroner til idrettslaget i Begnadalen til opprusting av idrettsbanen 2 500 kroner til hver av bygdehusene Soltun og Strømmen Skole og 1000 kroner til Begnadalen guttemusikkorps

Det er ikke protokollført noe opphør av Brannvernlaget, men regnskapet ser ut til å være avsluttet i 1969, med en beholdning på ca 3 000,- kroner.

Før kommunen overtok var det Brannkassa som betalte brannmannskapene. Brannvernlaget sendte regning med antall timer og bruk av utstyr til Brannkassa. Han som passet på motorbrannsprøyta hadde kr. 6,- pr time mens øvrige mannskap hadde kr. 4,- i 1950-åra. Etter at kommunen overtok og nye lover ble innført ble arbeidsvilkårene for brannmannskapene forbedret. Folk som hadde vakter i helger og høytider fikk nå en godtgjørelse, og på utrykninger fikk mannskapene betalt for timen. Lars, som hadde vært med fra starten, fortsatte som brannmann i mange år og fikk en oppmerksomhet fra kommunen for sin innsats som frivillig brannmann.

Ny brannstasjon på Begna Bruk

Lokalisering av brannstasjoner og hvor stor beredskapen skal være har i alle år vært et diskusjonstema i kommunen. I 1970-åra mente kommunen at det var nok med en brannstasjon på Bagn. Begna Bruk kunne ikke godta dette etter erfaring fra to branner på saga. Derfor bygde de ny brannstasjon på egen tomt og inngikk en leieavtale med kommunen om felles bruk og nytte. Unimogen og alt brannutstyr i den gamle brannstasjonen ble flyttet over til den nye. Også ”den røde hane” ble skrudd ned og plassert over den nye porten.

Dermed ble den gamle brannstasjonen stående tom fra 1976.

Sverre Aslaksrud og senere Jan Aslaksrud har leid brannstasjonen av kommunen og har brukt huset til lagerplass for bildekk og bildeler.

Huset står der akkurat som det ble bygd i 1950, ingenting er forandret og inventaret er intakt, så det må vel være verdt å ta vare på?

Kilder:

Bagn Bygdesamling: Protokollen til Begnadalen Brannvernlag

Muntlige kilder: Lars Sætrang med flere.